

IGANDEETAN IRTETZEN DA

BIZKAIKO ETA GUIPUZKOAKO EUSKERAZ EGUINA

DOMEKETAN URTETEN DAU

1902-ko Agorrilla-ren  
3.ºEuskalerrian, iru peseta urtean.—Erdalerrian, sei peseta urtean.  
Guei Bakocha, Chakur chiki bat.1902-ko Agorrilla-ren  
3.º

IBAIZABAL-en Echea: Bilbon—Dendari Kalean (Calle de la Tendería) 19—Jaun José Astuy-renean.

Eskutitz edo karta guztiak zuzendu beitez artezkariaren echera: Tívoli, letra B, 2.º derecha.

## NEURRI BARRUAN

Eurak izan bear leukeen leguez, garbitasun da obetande edo *perfeziño* osoaz gauzak ezin izaten doguz lortu guizartean; da orregaitik artu bear izaten dira eurak direan leguez, euren goi-bera, utsune, akats eta bardinguetasunakaz. Eztago beste biderik; artu dagozan eran da taiuan, da guichika guichika ta lanen lanez al dogun bestean obetandu ta bardindu.

Guk entzun da ikasi dogun euskerak, eta euskelerri guztietan gaur egunean dantzugunak akatsik eta loirik asko dauko zoricharrean; baiña ¿zer eguingo jako? Akats da guzti, dagoan leguez artu ta ikasi, ta al bada garbitu ta obetu.

Badagoz guizonak gure artean euskerea esan da eskribiduten dabenak guztiz argui ta garbi, beinipein beste edozein bertetak euki leiken besteko garbitasunaz (guichi dira benetan guizonok); baiña onek be beste euskaldunai ezer esan gura badeutse, eurok dakien euskera garbi garbiari ichi ta oitu dan euskera loia erabilli bear dabe, bestelan eleuskioe gueiena adituko.

Onetariko batek esan daigula, esate baterako:

«Erizpi batzuetako jasaria izan zan baiña iskillioak ain azkar eta ain deskultsu andiaz erabilliak izan zirean eze, ilkintza izugarria eguin zan; gorpuak ortzitzen izerdi asko issuri bear izan zan, elbarritu ta ontzoerituak sendatuten diru asko eralgui zan osakaitan, eta idoropen aren ondorengo kalte ta negarrak zuzendu ta legortuten, jasarriko erizpiak urteak biurtu zirean.... orrenbeste ikusita ¿uste dozue galendu zireala Adanen oinordekoak?»

Aoa zabalik gueratuko guintzakez; eta bost edo seik, euskerean ganeko gauzetan denporea galduteko beti prest edo guertu gagozan batzuk, iztegui edo *diccionario*-en bidez eta ezagun guztiari itauneka gogait eraguiñ bearrez, ao zabaldua ichiko guenduke nozbait; baiña gueien gueienak ao zabalaz gueratuko litza-kez sekularioan.... ¡mutiko ederrak dira euskaldunak neke apurchu bat artuteko euren Erri ta Berbeteari jagokazan arazoetan! ¡Guizon naguiagorik eta ichiagorik!!...

Beraz, euskerea, edo obeto esateko, gaurko euskaldunak eurak direan leguez artu bear dira, ta ez ibilli achein beorraren billa. Ichi daiguzan orain bein beinean berba zaarrak inok ezaututen eztabezanak eta berba barri asmauak, eta jarraitu daigun gueure euskera nastuchuagaz, eta esan daigun: nai ta anka barik egon, bizi daitela Simon.

Baiña onek eztau esan gura, Bilbotik eta beste uri andichuetatik asi ta erri chikietara zabalduten doian euskera nabar, zikin, lotsagarritzkoa erabilli bear dala, ez milla bider. Au eguitekotan, (nire erechian beintzat) obe da bein galdutea gueure asaba edo aurreragokoen berbeta ederra; bada euzkera orregaz, erdaldunak eurak artuten gaitue irrigarri edo burlagarritzat. ¿Nor ipiñiko eztau errebesaka, barruko guztiak bota eraguin arte, neuk sarri ta neure kaltez entzun dodazan euskerakada onek?

«Mula-k edo caballo-ak enganchar eizuz carro-an da zoaz camino errealetik.»—«¿Zeinbetean merluza (1) ori?—Amalau perra.—Demasio da ori.»—«Segundinoendik preguntan ta preguntan ebillen ciudade atan da inok ezeutsan *entendido*-ten da beraz, inok be ez eutsan *contestelan*.»—«Ori *sucedidu* eizan eztaikit *Setiembre* ala *Noviembre* ala *Diciembre*.—Ez guizona, ori *ochenta y ocho*-ko *Octubre* *veintiocho*-garren egunean.»

¿Au zer da? ¿Euskerea? Ez, euskerea ezta ori, euskerea guizon zentzundunen berbeta da, ta ori barriz, leluen berbeta da. ¿Ain berba ezezaunak dira mandoa, zaldia, burdia, bidea, lebatza, ta abar, euren ordezerderazkoak erabilli bear izateko? Berba orrek eta beste asko ta asko orretarikoak, ondiño aurrez euskalerrietan esaten direanak dira, ta aita-turiko euskerakadak esaten dabezanen ezaunak... baiña ¡orisse dago emen beti! badakiguz *erantzun* da *contestan* ¿zein esango dogu? bietatik finena ba, ta ¿zein izango da finena? ¡jakiña, erderazkoa beti. Ta ain dira leloak, ain zentzunbakoak, ain astotzarrak eze, eztabe ulertuten edo *comprendiduten*, euskerazko gauzak bastotzat edo gauza guichitzat eukiteaz, euren beguietara botaten da beela autsa.

(1) Guizurra dala esango dozue; baiña ez, Bilbon neuk entzuna da.

Ondiño orraitik ezta ori euskaldun gueienak darabilgun berbeta. Dara-billeenak be, ardura apur bat balen-kee obetoago eguingo leukee.

Euskeraz ondo ta garbi dakienak zerbait emon daiala bere aldetik, aditu daioegun ain ondo eztaigunok; eta guk be eguin daigun aleguiña esan direan lango euskerakada edo *astakerikadak* alde batera isteko. Ibilli gaiten, guizonak, neurri barruan; adiñon edo *proporcioño* (!) on baten.

BLOA.

## SAN IÑAZION EGUNEAN

(Neure adiskide maite Juan Iñazio Uranga-tarrari donkitua).

Goizetik iabilt eche-inguruan chori polit bat kantari, bere zarata *chorro-chiakaz* loa kenduten danari, issillik egon daitela esan, da alperrik esan gaur ari... Gaubera-arteana naikotu ezteko erezten eguin da iarri, kantazko izkuntzan esan dautsan lez berak loracho bateri.

Chori berorren zaratatara, iagui da eguzki goiztorra, euskal-erritik aldenduteko gauba, berez illunkorra... kitutu arguiatz eguin al bada kantaz eguiñiko zoorra... Lora lotiak izartu dira ichirik euren lo gorra, ia zein dan gaur ikusiteko kantari ain zoli bizkorra.

Febok arguiatz, lorak usaiñaz, laguntzen deutse erezlari nire baratzan erezten dagon choriho polit onari.

Banoia neu be lagundutera...

erezten nai dot oin iarri.

Bai, bai, banoia erezten sendo,

leenago entzunik berari...

¡Nork leuken onche, chori polita,

bat, bi, iru, lau, bost eztaari!

Lagundu chori kantariari, erezi danok batera.

Bauko zergaitik ekin choriak

goizetik aste gaubera

erezten sendo, gozo gozorik,

aingueru baten antzera.

Bada gaur doia Garagarilla

azken arraza emotera...

Iñazio gaur asi da aituten zerutik euskal-lurrera.

Eguzki arguiak nai dau zugana

iaurtin erraiñu gorriak,

Iñazio, zuri beguira egonik,

erezi daian choriak...

Euskal-arechan ganean iarri

nai gueunkez gueure beguiak,

usterik anche dirala egongo

zure gogamen guztiak

gogamen dontsu, zeruan erne

zeruan iaio ta aziak...

Euskal-erriko *paltoi* dontsu bat,

Iñazio, gutzak izanik

*ezpeite aldendu zure besoa*

ez gaur ez biar gugandik.

Santu-arteana bizkaitar danok

eztogu beste lagunik.

¿Zeruko indarra nondik icharon,

Iñazio, *ezpada* zugandik?

*Ezpeite aldendu zure besoa*

Euskaldun arechagandik.

Euskal-arecha dogu bakarrik

Euskadin icharopena...

Igartu barriz eguiten bada,

ein zan Euskadin azkena;

bera dalako gure lur onen

bizi guztian kemena.

Agaitik ontzat artuko dozu

euskaldun onan arrena,

zeinek nai daben Euskal-arechan

bizitza luze gurena.

Loratu beite zugatz dontsua

eta lora orren artean

ein beitez erne zaarren legueak

oitura onakaz batean...

Batu daitezcan legueguin zaarrak

Guernikan, Batzar-echean,

anchiña leguez bildurrik barik

dontsurik eta pakean

bildur andia sartu eguiteko

infernu beran atean.

Ein dautsat Aita Bizkaikoari

gaurko... betiko eskaria.

Sendorik eta gogoz erezten

ekin aurrera choria.

Lagundu onetan erraiñuekaz,

Eguzki papu-gorria.

Baita, zuk bere gogoz erezi

usaiñaz, lora zuria.

¡Erdi gaur oni lagundutera,

euskaldun erri guztia!

PAULO ZAMARRIPA TA URAGA.

1902-ko Garagarilla (1).

(1) Garagarilla, Guipuzkoan erderaz da *Junio*, Bizkaian *Julio*.

## OITURA CHARRAK

## ORDIKERIA

Burnarrikeria edo edari bizian gaitza da gaitz bat, burnarri edo espiritu asko duten edariak dongaro (1) usatzen dituzten personari sortzen zaioena.

Da galguero-nazkagarri bat, zeñak ondatzen dituen gaurko egunean famili asko, zergatik ez dute ezagutzen abek zer kalte aundiak eguiten dituen mundu onetan eta estimatzen dute galguero (2) ori gorrotatu bearean, eta dongaro usatuaz edari bi-ziak guelditzen dira denbora guchi-  
ren barruan osasuna galduta.

Balakiteke edari char oiek edaten dituzten guziak, zenbat gaitz etortzen diran oien merioz, seguru nago bereala apartatuko lirakela galguero lotsagarri orretatik.

Edariak menderatuta daukan personaren bizimodua bañan penagarrigorik ez liteke izan.

Maiz orditu edo moskortzen dan guizona, da guizonen artian bilutse-  
na (3), berak bere buruari galdu erasitzen dio, nai-ta, arrazoi usua edo eraldusua, zena dan gure Jaungoikoak eman dizkigun doaiñetatik bali-  
osuna, berdintzen du bere burua aberenakin, eta askotan biurtzen da berak baño abere aundiago batean.

Orregatik gauza bearra da guziak usatzea edariak moderakiro, eta batez-ere aurrak, ez dezaten barbil-  
du (4) galguero au chikitatik, edan bear dute chit edari guchi, eta alba-  
litz, askotaz ohea izango litzake edari guztietatik gordetzea.

Zorigaitzoz edari biziaren gaitz ori munduan gueiegi zabaldua dago, eta orregatik guziadiaren lazeri edo gaisotasun au sustraikiro desaguer-  
tzeko aleguñak eguiten dituzten gu-  
zonaren izenak, beti izango dira itzal edo lotsa aundiarekin aipatuak.

Erakutsi bear zaio gendeari iguesi eguin dezala beti ordikerizko gal-  
guero itsusi eta kaltegarri orretatik.

Guizon ordiak galtzen du konfian-  
tza gende guziarekin, zergatik per-  
sona ordi batekin ez liteke inor fia-  
tu ezertarako,

Baldin ekintzategui edo fabrika batean badu bere eguitekoa, nagu-  
siak ez dio fiatuko dirurik, bada bil-  
durtuko da diru orren parte batekin moskortuko dela, eta gauza jakina da guizon ordiak burua galtzen due-  
la, eta beñ burua galdu ezkerro, ez du guizonak ezertarako balio.

Bera bada arotza, arguina, igueltze-  
roa edo beste edozein ekintzetakoa, orren nagusiak beti egongo dira bil-  
durrez noiz edo noiz aldamiu batetik erori eta min artuko ote duen, paga-  
tuaz orrela bere galguero triste orren kastigua, eta erakarriaz doakabe orrekin negar aundia bere familira.

Persona ordi bati ez lezaioke ezer esan bere onerako, zergatik nola ez baiten bere buruaren jabe, ez du aditzen bere on ustian esaten zaiona, baizik iduritzen zaio burlaka ari zaizkala eta orduan esaten ditu bere minga zikinak esan alditzakien itzik itsuzienak.

Biamamonean eguiten bazaio au-  
rregunean esantako itzaian galdera, ez daki zer erantzun, bada nola arra-  
zoia galdua baizeukan orduan, ez da ezertaz oroitzen.

[Negarra itsulzen zaio bati gaurko egunean ikusten diran gauzak.]

Mutil gasteak, oso gasteak, orain-  
dik aurrak, ikusten dira goizetan goiz, lanera joan baña lenago, ukar-  
tua, patharra, totha, piskorrillo, je-  
shusha, bishigarria, muthur-okerra, (nai dezutena, bada izen oiek eta beste guei-  
ago ere baditu aguardin-  
tak) saltzen dan tokietan sartu eta ura balitz beñ aisa edaten. Baña ez uste izan edontzi edo kopa chiki batekin kontentatzen dirala, baizik andiaz edo panparroikeriz beterik ariko dira zeñek baño zeñek guei-  
ago eta gogorragoa edan.

Guero egun guzian edaten dute ardoa, sagardoa eta beste edozein edari bizi, gizon gogorak eta egui-  
ñak balirake bezela, eta orretaz ga-  
ñera kontua atera liteke, oiek arra-  
tsean oieratzen diraneko, zenbat eda-  
ri sartu duten beren barrenetan.

Orregatik arkitzen da gaur gaz-  
teria bakidaro (5) ikusten dan beze-  
la. Oguei edo ogeita bi urte dituzten mutillak dirudite amalau edo amasei urte dituztela. Argalak, erkituak, ko-  
lore charra, beguiratu tristea eta ibi-  
llera desgargosarekin ezagun izaten dira beren barrenen edari biziaren miña daukaten gendeak.

¿Nola izan litezke orlako persona-  
ren ondorengoak, indartsuak, sendo-  
ak, azkarrak eta osasunez betiak baldin emartu (6) zituzten aita-  
ren barrenetan gaitz ikaragarri orren azia bazeukaten? Ezin litekien gau-  
za da.

Askotan edari biziak dira guizona-  
ren galtzea dakartenak. Galguero guztiak bezela, aittuzten dituzte gure indarrak eta indargabetasun onek ekartzen du berekin alperkeria, la-  
jatzen dira lanak, estudioak edo egui-  
tekoak, eta orduan batu edo bildu-  
tzen da guizona bera bezelako lagu-  
nakin, joaten dira jokura, jokuak ekartzen du deseigoa (7) edo galtze-  
pena, eta onek eramaten du etzigorra (8), billafzen dira utzikidak (9), gal-  
du persona onrratuan estimazioa, eta bakarrik, bere antzeko gende gais-  
toaren adiskidetasunarekin bere bu-  
rria irabiatua, kanallatua eta billuz-  
tuta (10) guelditzen da.

¿Zenbat pauso daude ortik pre-  
sondeguita?...

(Jarraituko du)

ENRIKE ELIZACHEA

(1) Dongaro, depravadamente.  
(2) Galguero, vicio.  
(3) Bilutse, vil.  
(4) Barbildu, contrar.

(5) Bakidaro, generalmente.  
(6) Emartu, engrandrar.  
(7) Deseigoa, ruina.  
(8) Etsigorra, desesperacion.  
(9) Utzikida, compemiso.  
(10) Billutzu, envilecer.

## SOLDADU BATEN ETORRERA

Doña: Limosnacho bat...

Sazoi ederra bazuben ere  
Emendikan joan zanian,  
Oso ederra ezdu ekarri  
Orain etorri danian;  
Leno chit pozik jarduntzen zuben  
Bere baserri lanian,  
Bere orduko bizimodua  
Oroitutzen zaionian,  
Dardarizo bat jarritzen zaio  
Orain bere barrenian.

Guizagajo au an ibildu zan  
Izkiratzeko betabe,  
Ta gurasuak negarrez urtzen  
Onen albisterik gabe;  
Bururaturik Jangoiko ona  
Eguin zala onen jabe,  
Ta esanikan sufritu bañan  
Iltzia zalare obe...  
Guraso aiek zeruan daude  
Pasata zenbait naigabe...!

Orain semiak Euskal-Errira  
Jira eguin dubenian,  
Ume zurtza bat, (dan bezelasse)  
Or guelditu da kalia;  
Inoiz chit pozik egondurikan  
Bere amen magalian  
Maitatutzeko guraso eztiak  
Zitula aldamenian...  
Negarra pranko eguin biardu  
Orain denbora juanian.

Kontu gueiago nai nuben esan,  
Bañan ez det barrenikan,  
Ta ezdet uste mundu onetan  
Beste inork dubenikan;  
Izkira abek ezditut eguin  
Izuribe negarrikan,  
Guraso aien bizimoduaz  
Oroituta bakarrikan,  
Inoiz kristaua utziko luke  
Odolik gabetanikan.

RAMÓN GUEL BENZU.

Donostian.

## EUSKALDUN ERDALZALEA

Sacristaua ta Zapataria

(Gaudeamus)

I

Apaizaren urrengoa jakindurian  
Sakristaua zan errian. Meza ere be-  
nepin errekiengoa, emateko etzeukan  
ardurarik. Bespera, salve, erresponso  
ta gañerakoak berriz, beguiak ichi-  
ta ere kantatuko zituzkian. Eguia  
esateko, betiko jardunarekin, Erre-  
zilko zapatariari bezela, aztu ere  
eguin zitzaizkion batzuek. Argatik  
esan oi zuan: *mucho jardun kallega-  
rri*.

Igande goiz batian Apaiza gaisso  
zan eta mezarik ezin eman zezakian.  
Sakristaua etzan atrebitu errekiengo  
meza ematen, zergatik eze, errubri-  
kak ondo zekizkian, eta bazekian,  
jaian etzala eman bear errekiengo  
mezarik entierroren bat ez izanik.

Esan zion ba apaizak:

—Errosario bat esan bearko dezu  
mezaren ordanaz.

—Ondo da Jauna.

—Gañera esan bearko dituzu aste-  
ko barau egun eta gañerakoak.

—Bai Jauna, ondo da.

—Artu itzatzu ba, papera ta pluma.

—¿Zertako?

—Eskribitzeko.

—Buruz ere esango ditut bai nik  
zuzen asko.

—Beguira, buruz utsen bat eguin  
eztezazun.

—¿Zer? ¿Ain utstzat nauka? ¿Ez  
nau oraindik ezagutu?

Orain ikusi dezagun zer esan zion  
Apaizak Sakristaui, eta Sakrista-  
tauiak jendeari:

| Apaizak Sakristaui:                                                                    | Sakristauiak jendeari:                                                                 |
|----------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------|
| Aste onetan eztago<br>jai egunik.                                                      | Aste onetan eztago<br>egunik.                                                          |
| Ostirala ta zapa-<br>tua dira Abenduko<br>barau egunak.                                | Ostiralean barau<br>eguin bear du Za-<br>patariak.                                     |
| Persona bati gal-<br>du zaio poltsa, eta<br>billatu duana aguer-<br>tu dedilla nigana. | Persona batek gal-<br>du du lotsa<br>Billabonara diju-<br>na agueru dedilla<br>nigana. |

Elizpean eguin zuan panparroa Sa-  
kristauak itzaldi au.

—¿Aste onetan eztagoala egunik?  
¿Zer ba? Gauak bakarrik? Beraz lo  
naikua eguingo degu-esan zuan Za-  
patariak.

—*Kallatuste presomido*-erantzun  
zion Sakristauak.

—¿Preso egona ni? ¿Noiz? ¿Nun?  
¿Zergatik?

—*Kituzte panparrerias, si no este  
mano como maso tiene buen ukubill*.

—¿Esta zergatik esan dezu zapata-  
riak barau eguin bear duala ostira-  
lean?

—Eguin bear dezulako.

—¿Nik bakarrik?

—Zuk bakarrik, eztet esan.

—¿Eta zergatik ez zapatuan?

—Nik esangabe ere eguingo dezu  
bai egun orretan.

—¿Zergatik ba?

—¿Zergatik ba! Poltsa maria-beran  
egongo dalako. Barau naturala ezpa-  
litz, *menos mal, esto es*, gaitzerdi.

—¿Ze galtzerdi ta galtz oso! ¿Uste  
dezu, zapataria, sakristauak bezela  
guerala?

—Nai bai; izan ez.

—*Miruste ke arrokerias! ¡Ké alibili-  
dad, biñajeras linfiando!*

—*Baia. Ke konponer zapatazarres!*  
*Tres piestas en semana, biñes ai-  
unar y sábado natural. Santificar  
piestas y aiunar. ¡Ké santidad!*

II

Beti zeukakioten alkarri alako  
itzalcho bat sakristauak eta zapata-  
riak, eta guzia zan erderan alkar ga-  
raitu naian oi zebiltzalako, eta *por  
supuesto*, aiek erderaz itz eguitean,  
aditzen zutenak, etzekiten, zerua ala  
inperua, beltza ala zuria esaten zu-  
ten; baña ala ere batzuek ziran zapa-  
tariaren aldekoak, besteak sakristaua-  
renak, baña gueienak sakristauren

alde zeuden, bada onek «gaudeamus» esaten zuanian, zapataria issill-issillik guelditu oi zan, zer erantzun etzekialako.

### III

#### Ardotegui edo tabernan

—*Ola Sakris!*  
—*Ola Zapatier!*  
—*Ké tal estusle, la Serora?*  
—*Está un poco inpermo.*  
—*Ezer entenditu dek-galdetu zion Trikotek Zipoti.*  
—*Zapataria zer bait ere zerurako gauzen bat esan diona bai, la Serora.*  
—*Eta bestiak?*  
—*«Inperno»: zer bait ere inpernu-ko gauzent bat.*  
—*Biba Sacris!—deadar eguiñ zuan batek.*  
—*Biba Zapatier!—beste batek.*  
—*«Gaudeamus» esan zuan Sakris-auak, eta guziak isilldu ziran. ¡Bai ba! Bearko. Etzekiten zer erantzun ta... Ez zapataria ere.*

### IV

Miñ andia eman zion zapatariari ardoteGUIKO jende guziaren aurrean mutu eta lotsaturik guelditu bear izateak. Baña esan zuan bere barruan «Ordainduko diat».

Astelenian zapatariaren eguna zala (astelen danak edo gueienak oi zituane bere egunak) eta amaiketakoa emai nai izan zion sakristauari. Laster asi zan au lambrutzen. Su-kan-paia jo zuten, eta jende guzia jua zan arrapataka, sua non zan galdez, baña etzuan inork arrazoerik emoten. *¿Nork jo zuan kanpaia?... ¿Nun sua? ¿Nun zan Sakristaua? Nekez arkitu zuten. ¿Nun? ¿Echian? Ez... ¿Torrian? Ez... ¿Elizan? Ez... ¿Lanian? Ezta ere. ¿Nun ba? ArdoteGUI edo tabernako maipean auspez, eta bizkarrean letrero an zuela:*

Lurrean auspezturik  
Pekatuén damuz  
Ona nola dagoan  
Gure Gaudeamus.

### V

Etzuen gueiako inork aditu Sakristauaren aotik gaudeamus-ik; eta zapataria berriz Sakristaua noiz-nai issillitzeko asko zuan itz bat bakarra.

*¿Zer itz zan ori?*

Gaudeamus.

P. M.

1902-ko Garagarriaren 25.ian.

## AMA ETA AURRA

Nere izar ederra  
nere begui urdiñ,  
¿zenbat *llo llo* dezu gaur  
artsaldian eguiñ?  
¿zer kontentu esnatu  
zeraden! ¡lantzana!  
atoz siaskachotik  
amachorengana.  
la *kika* politik  
non diran, ikusi!

¿ez aldizkiratzu nai  
*kikak* erakutsi?

Ara saltoka toto  
enfadagarria,  
miliskatu nai dizu  
*Noblek* arpeguia.  
Kendu ari ortikan:  
au zakur petrala,  
¿ez dek ikusten aurra  
izutzen dekala?

*Chacha*, ekarri zazu  
aurraren *ainia*,  
¿ez dezu aitzen eske  
dagola umia?

*¿Mañak? ¿nork eguiñ dizu?*  
*¡onek! ¡u, u, chacha!*  
bota maite chistuba  
emateko *šasa*.

*Kokollo* artuko du  
ta *mama gošua*,  
¿nork jarri du negarrez  
gure aur gaissua?....

Beguiara zer *pichia*  
detan zuretzako,  
*maja, maja*, jantzita  
*apapa* joateko;  
beguiara zer zintacho  
churi ta gorriak,  
eta nik ekarriko  
*papata* berriak.

Denak jantziko ditu  
nere zoramenak,  
zergatikan berriak  
dira *naka* denak

*Chachak* emango dio  
*patela* ta *papa*,  
eta eramango du  
gañera *apapa*.

Eta eguingo dio  
aurrak amachori,  
eskucho politikaiñ  
*adi, adi, adi*.

## GUERNIKAN GUERTATUA

Jai aldiak ziran Guernikan; Donostiatik bertaratu guñan umore oneko lagun talde edo pilla, beste asmorik ez guenduben eraman, au, al zan gueiena jolastutzia.

Goizean meza entzun ango eliza ederrean, eta lagun denak esan guenion elkarri: Jaunaren legueakiñ osatu degu eta onez aurrera ea zeñek poztazun gueienak bereganatzen dituben. ¡Ah ura goiza! batek bertsua botatzen zuben, bestiak kantatu, urrengiak itz-jostalluak edo *chistiak*, zortzi lagunak guinjuazen umoretsu; bertako jendeakin adiskide eguiñ guñan; otordu leku edo ostatuan, eziñ esan aña algara gozo ta umore chirria bazan.

Irichi zan gaba, plazan soñulariak gogoz ari ziran erria poztutzen; leioak argui politetz beteak, jendea alai zebillen irrisstara gozoan, gu aien tartean oso pozez, noizik beñ anklak botiaz portuan, (zurruteguiñ) mirabe gazte eder asko zebiltzan, (oso politik dira Guernikan) aien artean bat zan gure ostatuko neskamen edo *neskatilla*; gogoan daukat oraindik, kol-

ko gañean oso apainkiro zeraman arrosa gorri eder bat; legun legun alderatu zitzaion gurefako lagun bat, eta esan zion—Adi zazu *enecho*, ekatzu arrosa orren orri bat. Zeñak erantzunt zion—Barkatu zazu ehe-rako det, onek gure echian oraindik naiko zer esan eman bear du. Itz oiek esanaz aldendu zan arrosacho arrosaren jabea.

### II

Gabeko amabitan sartu guñan ostatuan zortzi lagun artean baguiñan amar, *kaldera* ikatzez beteta, abotik kia botiaz, ez guenuben otzik eta bildurrik, orduan etorri izan bazan lapur aberatzen bat, berari zer bait kenduko guenion.

Gure zai atean egon zanak esan zigun:—Isso jaunak jende asko lotan dago eta...

—*¿Eta zu, erreza alda, garai ontan issilik egotia, guk daukagun cuerda edo ariakin?*

—Tira jaunak, bajo itz eguiñ.

—*¿Nola nai dezu, makurtu ta edo esserita?*

—Isso jaunak lo ez dauden guztiak esna daude eta! betoz, *seguí* neri: lagun bi sartu guela (1) ontan, beste lau aldameneko guelan, eta bestian or ezkerretakuan, agur ondo lo eguiñ.

Aldendu zanian, gu ere sartu guñan gueren kabietara, beguiratu guenuben baztarretara, dona zegon egoki jarria. Arguiari *fu* eguiñ da, ondo lo eguiñ esan guenion elkarri; laister ziran organo soñuak, jura konziertua! an baziran neurri guztitako zurrungak, *liplienak Baritono* ta *Bajuenak*, noizbait *ill* guñan, danak lo *jerraldo!*

### III

*¡Bru... bru... bru...!!—¿Zer da or? zeñ dabill ia ituan? aieha lagunak, X.—ek-zar bait badik.*

*¡Bru... bru... bru...!!*

Beguiara orri alkandora utzik; arguia pistu guenuben eta lagun ori an ikusi guenuben ia ituan, aboan odola bezela gorri gorri zeukala, joan guñan beregana eta estarriko zulotik atera guenion *¡arrosa!*

Neskame ark charruan jarri zuben preskatzen, eta X. goiz aldera egarri sentiturik, abiatu zan ura eraten illunpetan, eta charroko arrosa estarririk *trabo* guelditu zitzaion.

*¡Arrazoi zuben neskatiñak, naiko zer esan eman bear zubela arrosa arrek!*

Guerostik lagun arrek ikusten baidu arrosarik, Guernikako neskacha gogoratzen zaió.

PEPE ARTOLA

## TRAGON-ADARRA

Neure ezaun Praisku Arriola-ri

Jaun prestua; IBAIZABAL-en zeure Tragon-adarra irakurri nebanetik, icharon da icharon egon naz ia

(1) Guela-Cuartica.

numbaitetik bazetorren baten bat, zure ichasoko bertagui orren gañeko ez bai edo dudak kentzera. Iru aste ta erdi onetan inor aguertu eztan ezkerro, ara or neu noiatsu gauza andirik izan ezarren, argui apur bat eguitera, adierazteko Tragon-adar orren guezatasuna.

Zelan guertatu leikean bertagui (fenómeno) ori, osoro ezpazan be polito azaldu eutsun bertan Bloak. Onek ziñoanez Tragon-adarraren ta *aize-biurra*-ren erakia (causa) bat izan bear dau; aize bizi ta indartsuaren jira-bira ta zirkiña. Aize onek legorrean autsa, arrikoskor ta arbolak jasoten dauzanez, alan ichasoa bere ura iguitu (mobidu), eraguin ta erabiltzen dau. Orain bada, zirkin edo erabilitasun onetan dagoala esango neuke nik ichasoko ur gazia guezatuten dala, lurrundu edo *evaporatutzen* dalako ango ura gatzik бага, euria legueche.

Gauza jakia da euria, ichaso ibai ta lurretik igon edo goratuten direan lurrin edo *vaporetatik* sortuten dala, eta baita euria leguez, edurra ta leia (izotza) bere guezak direala. *¿Zegaitik eteda au? Bada lurrunduten dan urak urtuta daukazan gat eak ez taroazalako beragaz, ezpada beian isten dauzalako; gatzak lurrunduten ezti-realako.*

Era onetan, aize bizi ta indartsuen jira-birak ichasoa jotzen daben tokian, berialassen suagaz baliz leguez, berotuten dabe ango ura, atera ta jasotzen dabe ez ura ezpada lurrina, eta lurrin onek gatzik ez taroanez, berriz otzitutakoan, euri biurtu ta jausuten danean, gueza izaten da zeuk ikusi zenduan tragon-adarra zan legueche. Beraugaitik, tragon adarra sortu dan ichastokian gueldituten dan ura artu al baguendu inguru ta alboetakoa baino gaziago, ta mingotzera aurkituko genduko, *¿n onetan* guelditu zirealako lurrundu dan ur aretan egozan gatz guztiak.

Ara emen azalduta zelan edo alan tragon-adarraren guezatasuna. Ondo ezpaderichazu, eguiñ eizu proba bat egosiaz lapiko edo eltze baten ichasoko ur apur bat. Irakin ezkerro, lapiko estalki edo tapan sortuten direan ur tantak gustau eizuz, eta esan guero gazi edo gueza dagozan.

Ara or bada, Praisku, neure epai edo erechia, besterik ezpada, erreza bai beñipeñ. Egokia dan ala ez, zuk eta IBAIZABAL-en irakurleak esango dozue. Bitartean, guztioi ondo naiez naukazue orain eta beti.

A. ARANBEAZKOA.

## ASTEKO BERRIAK

Zarautzen Garagarriaren 28.<sup>a</sup>

IBAIZABAL-en artezkari jauna.

Nere jaun eta laguna: Erri ontako miseriakorian eliz pestak eguiñ dituzte Santa Ana egunean; amarretan meza nagusia biltzen zerala eche ontako onguille asko, eguerdian pobreaki edo beartsuari eman die baz-

kari ona beren kafeakin, guizonez-koari zigarro puruakin; arratzean aparria lenetan baino askoz ohea.

Susko errubedak eta ziziriko pran-ko erre dute, eta echeko beartsu bat-tek ala dio:—Obetoago eguingo zuten chorakeri oietan gastatu baino, neri eman balidate oien dirua ardo eta tabakotako, ja zer mesedea eguingo zidaten!

Arrazoia zeukan aitona zaarrak; urrengo urterako jakinaren ganean bear dira jarri echeko buruzaguak polboretan edo sutautsetan erretzea baino aitonen pipetan tabakotan erretzea; bestela berari galde.

Arrantzaleak zori onez daude, sar- dina asko achitzen dute dirua ondo arturik; Madriltarrak oso dira arrai mota orren zaleak, eta nola baitaude familia asko precio onak eguiten ditu; bertakoak ere gogoz jaten degu sagardoteguiari chingar ganeetan erreta.

Lengo egun batean egon naiz eus- kaldunak ezin sinistu lezakean izketa entzuten; euskaldun askoren artean arkitzen zuten Aragoi-tar bat, eta ara emen polita, euskaldunak itz eguiten zioten erderaz, eta onek erantzueren ematen zuten euskaraz, ilezio edo ikaskizun ederra guretzako!

Kanpotar asko daukagu, osasuna danetan dago paregabea. Agur, urrengo arte.

J. E.

Deba-ko Jose Elizondo jaunak bialdu deusku eskutitz bat Marzelino Soroa izan zanaren ganean. Jaun onen gora andiak eta mereziak egui- ten ditu, eta jakin eraguiten deusku erri atako euskaldun euskalzale onak meza bat erasango dabeela illaren 3<sup>a</sup> Soroa-ren arimaren laguntzarako.

Atsakabe dogu ez arguitaraztea es- kutitz osoa, baiña eztaukagu lekuri- k. Orraitiño eztogu ichiko ipiñi barik eskutitz orren esaldi au:

«Badaukagu zer ikasi ta zeri jarrai-

tu Soroagandik; berak erakusten di- gu zeñen dontsua dan, naiz latza, Aberriagatik neke ta atsakabeak iga- rotea; arerioen gorroto-pean egotea, eta euskaldun epelak eta charrak urruindu ta aberrian arrotza lez bizi izatea.»

Bilboko alkate *dentsuari* aguinte makillea kendu deute eskuetatik be- ro lagunak. Euskerean alde jarri zi- rean errejidoreak Uriko-echetik kan- pora atera zituanen chairo ebillen *mutill* ori; orain bera be bota dabe kalera. Ibili ta ibili, bere chandea eltzen jako bakoehari. Errejidore arek beti eukiko dabe euskera maite dogunen maitetasuna ta lotsea; alka- te izaniko ori, ezin dabe ikusi ez eus- kalzaleak ez erdalzaleak.

Villasante, zuzena izateak be uste dan baino irabazi guelago ekarten dau.

Donostian urrengo datorren Irai- lleko 14<sup>a</sup> ospatuko dan musika ta or- feoi batzaldirako, izenak bialdu eida- bez gaur arte 11 musika banda, 17 charanga, ta 21 orfeoi, eta eiza-adar jotzaillean 13 alkartasunek (?) Alan- che irakurri dogu: «13 sociedades de trompas de caza.»

Orfeoen artean, Bilboko bi, «Or- feon Bilbaino» ta «Laurak-bat», eta Iruña edo Panplonakoa doazala diñoe.

Frantzian usubillu edo barullo an- dia darabille ango ministro nagusiak monjak daukeezan eskola guztiak sarratzea aguintu dabelako; liberta- dean izenean ezta zetan esan.

Erri-Fatu edo Estados-Unidos-etan, da Inglaterran da Alemanian ezteu- tse monjai ezer esaten; inori gura ba- dautse irakatsi, irakatsi daioela; inor osatuedo gaisorik dagoala zaindu gu- ra badabe, euren eskuan dauke gura dabena eguitea inoren kalte izan ezik. Orisse da libertadea.

Frantzian da Españan da Italian beti dabiz monjai ta frailleai gogait eraguiten, ez bestegaitik monja ta fraille direalako bakarrik.

Latinoak beti chocholoak. Liberta- dea zer dan eztabe jakin sekulan, da ichuraz eztabe inoz jakingo.

Amerikako Erri-Batuetan da guero Paris-en be bai, asi dira esaten eze, guztiz gogaikarriak izaten direala trenetan ibiltan direan barritsuak, euren jardunaz ondokoak euren go- gamenetatik ateraten dituezala; ta tabako erretan eztaikienentzat bera- rizko guelachoak trenetan dagozan leguez, issil-zaleentzat be ipini bear direla.

Españan ezituez ipiñiko urrean; utsik joango litzakez beti issil-gue- lacho orrek.

Alemaniko albistariak eidiñoe, ango Aguintari edo Enperadorea Po- sen derichon urira doñanean, sartu orduan echakola inori laketuko mus- turrak ateraten leio ta pendiz edo balkoietatik; danak eche barruan egon bear izango dabeela.

Beguizkoa eguingo etedeutsen bildurrez emon dala aguintu ori di- ñozue? Ez arean; Posen uri orretan Poloniatar asko bizi direalako, ta onek euren berbeta ta legueen alde gueroago ta gogorrango dagozalako.

Ingueles guizajoak ordu onik ezta- rabille. Joan dan illaren 29.<sup>a</sup> zetzan ba zabaldu Londresen Eduardo erre- guea, barriro gaisotu zala? Zurrumu- rru au zabaldu ordukosse, an joan zan lagunte izugarri bat Wertemssen- go jaureguira eguia etezan jakitera. Ezeiutseen gauza garbirik esan da artaga eiegozan Londreseko biztan- leak.

Norbaitek esango dau zelatan maite dabe guero euren erregea inguele- sok? Maite bai zera! Arek maite da- beena da erregearen arotuera edo co-

ronaziño-ko jaialdiak ekarriko deu- tseen irabazia.

Eduardo erregearen ordeaz ango kakanarru bat arotuko balebe ondo- rengo jaialdi guztiakaz... Hardura izango leuskioe inguelesai errege- ren osasuna gora bera!!

## IZKIRIMIRIAK

Lagun bi asarratu zirean beste baten au- rrean, da batat emon eutsazan besteari uka- bilkada batzuk arpeguiari; banandu zituan irugarrenak, eta ariu zituenak esan eban beguieztatik sua erioia:

—Ez ba; an eztoz onan gueratuko... Irugarren lagunak erantzun eutsan bere- gandetasun (serenidade) andienagaz:

—Ez; ori biarko andituta daukat.

Erreka batian ari zan bein arrantzan gui- zon bat, eta an pasa zan beste batek ikusirik amuak chicharorik gabe zendela esaten dio:

—Baña astakaikua? nola nai dek arrai- arripatu beitik amuuri jarri gabe?

Eta orduan dio bestiak:

—Borondatez nai dutenak erachiki ditez- la amuetan, nik ez dot nai inor engañatu... eta seguitu zuten arrantzan len bezela. E- tzuen nozki otarrecho asko arrai- zeteko.

E. E.

## IGARKIZUNAK

I  
Guizon ta andre guziak  
degu lau ta bata;  
Naparroko erri bat  
chikita, dena da;  
asmatzen ezipadezu  
orra esan bada  
zerori zera aundia  
bi irua laua.

ULI

II

E R  
K R A

PELLO AGUIRRE

Lengo astekeen epaiak: lenengoa *Asteasu*; bigarrena, *Opilla*.

LA EDITORIAL VICCAINA derichon moldagutzaan  
Gran Via, 26 eta Ledesma, 15.

# IBAIZABAL

## BIZKAITARREZ ETA GUIPUZKOARREZ EGUIÑA

Euskalerrian . . . . . 3 peseta urtean

Erdalerrian . . . . . 6

Guei edo numero bakoeha chakur chiki bat

Astean Asteangoa da, ta igandeetan edo domeketan urtetan dau

Suskriziño lekua: Bilbon, Dendari kalean (calle de la Tendería), 19

JAUN JOSÉ ASTUY-RENEAN

Redakziñoa: Bilbon, Tiboli, letra B, 2.º derecha

## Iragarriak

1.º orrialdean . . . . . peseta 1 lerroa

3.º . . . . . 0,20

4.º . . . . . 0,15

Beste klaseetako iragarriak itundu edo conbenidu bearrekoak izango dira

Aurretik pagau bear dira, bai suskriziñoak eta bai iragarriak